

4. EU budget for the future.
https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=60502

5. Smart-освіта: ресурси та перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 7 грудня 2018 р.) : тези доповідей.– К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 252 с.

6. What is Digital Transformation? <http://www.theagileelephant.com/what-is-digital-transformation/>

7. Чмерук Г.Г. Деякі аспекти цифрової трансформації підприємств / Краліч В.Р. Бурлакова І.А./ http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/21.pdf

Кочубей Наталія

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ: МІЖ СВОБОДОЮ САМОВИРАЖЕННЯ ТА НЕБЕЗПЕКАМИ ВТРАТИ СЕБЕ

Сучасне суспільство характеризують як смарт, інформаційне, як суспільство знань. Це, безумовно, характеристики, які розкривають сутнісні риси суспільства. Але основою цих якостей є, на нашу думку, мережність суспільства, переважання горизонтальних зв'язків над вертикальними. Мережа являє собою складне середовище, яке є самореферентним, нелінійним, здатним до самоорганізації. Мережний характер зв'язків між організаціями першими помітили біологи, точніше – екологи. Саме вони висунули ідею про те що між організаціями існують мережні істинні зв'язки. Відомий вчений фізик та філософ Фрїтьоф Капра зазначає, ідея «павутини життя» - це «давня ідея, ... до якої звертались поети, філософи, містики, щоб передати відчуття сплетеності та взаємозалежності усіх явищ» [3, с. 49]. Мережні зв'язки можуть виникати між різними об'єктами – організаціями, підприємствами і т.п. Але найбільш відомою мережею у сучасному суспільстві є мережа Інтернет, яка забезпечує зв'язки між спеціальними пристроями – комп'ютерами та іншими девайсами. Звичайно, що пристрої належать і використовуються людьми. Винайдення комп'ютера та об'єднання їх в мережу стало одним із пускових механізмів розвитку інформаційних комп'ютерних технологій.

Сучасні інформаційні технології переходять із аналогового формату в цифровий, що, у свою чергу, створює нові можливості для розвитку особистості, підприємств, суспільства взагалі. Мережі та пристрої тепер використовуються не тільки для спілкування. Це тепер міні-офіси в яких реалізовані певні можливості для бізнесу і обслуговування клієнтів, вони ж – кіно-концертні зали, бібліотеки, банки, сейфи для зберігання копій особистих документів і багато чого іншого. Не можливо уявити сучасного студента без телефона, планшета чи ноутбука.

Вражають дані швидкого поширення Інтернету, які наводить українська дослідниця Наталія Бойко. Кількість людей в Україні, які «не мають потреби і ніколи не користувались Інтернетом» з 2002 по 2016 рік зменшилась з 80,7% до 24,1%. У той же час за цей період спостережень кількість тих, хто «постійно користується Інтернетом» збільшилось з 4,3% до 72,2%. Цікаво також, що кількість людей, які «мають потребу, але не мають можливості користуватися Інтернетом» зменшилась з 13% до 3,7%. При цьому переважна більшість людей – 67% користуються Інтернетом кілька разів на день при домашньому використанні – 90% [1].

Звичайно, що поширення Інтернету Україною триває і прискорюється, що й формалізувалось у сучасну концепцію «держава в смартфоні». Не дарма за версією інтернет-словника сучасної української мови та сленгу «Мислово» неологізм «діджиталізація», став найпопулярнішим словом 2019 року в Україні.

Отже, діджиталізація, розповсюдження інформаційних технологій значно змінює суспільство, створює соціальний простір із суттєво іншими можливостями, ніж усі попередні. Один із найвідоміших дослідників сучасного інформаційного суспільства М. Кастельс висловлюється таким чином: «Інтернет – це не просто чергова технічна новинка або технологія. Це ключова технологія інформаційної епохи. Він утворює культуру свободи і особистої творчості, будучи як джерелом нової економіки, так і громадського руху, що базується скоріше на зміні людської свідомості, чим на збільшенні влади держави» [4, с. 8].

Звичайно, що освіта не стоїть осторонь цих процесів. Електронні підручники, інтерактивні дошки, планшети, гугл-класи, електронний документообіг, зокрема, реєстрація на ЗНО та на вступ до закладу вищої освіти – усе це прояви цифрової трансформації та глобальної цифрової революції. У цих умовах постає питання – як подібні процеси впливають на людину, її самопочуття, на зміни можливостей для навчання, самопізнання, як зрештою трансформується простір свободи людини. Однак, вітаючи загалом зміни і можливості, які створюють інформаційні технології, треба розуміти, що будь-які технічні перетворення можуть мати не тільки позитивні, але й негативні наслідки. Ще 10 років тому було відомо, що маленькі американці дивляться телевизор приблизно 1,5 години на добу. Тому спеціалісти Американської академії педіатрії радила батькам дітей, вік яких до 2-х років, взагалі заборонити їм перегляд телепередач, а дітям 3-5 років пропонувати тільки якісні програми і не більше 30 хвилин на день. Спеціалісти, зокрема психологи помітили, що залежність від екрану негативно впливає не тільки на фізичне, а й на психічне здоров'я людей, зокрема дітей. Особливо, якщо екран підміняє безпосереднє спілкування між людьми. Тоді екран стає транслятором певних поведінкових стратегій, і не завжди позитивних. Це значить, що потрібно вчитися користуватися екранними пристроями. Потрібно рефлексувати інформацію, що лине з екрану, тому що інформація що нерелексована людською свідомістю

конструює моделі поведінки, що можуть спотворювати загальноприйняті цінності. Як зазначає дослідниця Інтернету Галина Солдатова, «Знання про Інтернет нерідко отримують «на дотик» поза діалогом та рефлексією. Не випадково результати досліджень показують, що існуючий рівень цифрової компетентності дорослих і підлітків не може забезпечити не лише відповідального і безпечного застосування Інтернету, але найголовніше – повноцінного використання його як середовища колосальних можливостей, яких не було ще у жодного покоління» [8, с. 3].

На відміну від попередніх десятиліть, де саме освіта була провідним соціальним інститутом розповсюдження та трансляції знань, передачі соціального досвіду, сучасне молоде покоління може отримати інформацію із зовсім інших джерел – телебачення, Інтернету, інших ЗМІ. Саме ці джерела, а не вчителі та підручники стають все більш популярними і авторитетними. Сучасний період використання Інтернету нагадує мені часи кінця XIX – початку XX століття, коли почав використовуватись автотранспорт. Зупинити цей процес було неможливо, а використовувати небезпечно. Ця небезпека дещо знизилась, коли у 1909 році з'явилась Всесвітня конвенція застосування дорожніх знаків і поступово стали складатися правила та технічні вимоги експлуатації автомобілів, обов'язкові для всіх учасників дорожнього руху. Так і зараз – купа гаджетів, безліч хаотичних потоків інформації, які безсистемно впливають на свідомість молодих людей. Ці потоки значною мірою кількісно і швидко перебивають знання, що можуть дати у безпосередньому спілкуванні батьки і вчителі і які так необхідні для нестійкої свідомості. Не дарма кожне шосте звернення батьків до психолога пов'язано із надмірною зацікавленістю дитини комп'ютером, особливо іграми. Загалом екранна залежність ніби поглинає свідомість дитини, що призводить до зменшення інтересу до навколишнього світу, неуважності, гіперактивності, зниження пізнавальної активності, соціальної компетентності, неспроможності вирішити найпростіші конфлікти. Така людина навіть не ставить перед собою проблему вільного вибору, не вбачає цінності в безпосередньому спілкуванні. Так і виникає «мовчазне» і «нерухоме» дитинство, стрімко збільшуються (на 10-15% за рік) психічні захворювання у дітей. Але, за спостереженнями інших дослідників [6], збільшується і кількість художньо і духовно обдарованих дітей, лідерів, «золотих рук». Для таких дітей саме Інтернет стає відкритою системою знань та спілкування, що відповідає їх таланту та дає змогу удосконалювати мистецькі та дослідницькі проекти.

Отже, Інтернет і можливості цифрового суспільства є неоднозначними. З одного боку, кількість і швидкість змін потоку інформації викликає певні психологічні проблеми. А з іншої – саме відкритість інформаційних потоків надає нові можливості для розвитку. Тобто, необхідно шукати оптимальні шляхи використання Інтернету, розвивати культуру його використання. «Проблема в тому, що поряд з людиною, зачарованою досвідом спілкування з Інтернетом, має бути людина, здатна їй цей досвід пояснити, соціалізувати його, пом'якшати

всілякі наслідки, зняти хворобливі імпульси, що йдуть від того, що вселився раптом у свідомість психологічний хаос, або безвихідь. Але якраз із цим-то й існує найгостріший дефіцит» [2].

Тому постає проблема правил роботи з пристроями, аналізу змісту програм і сайтів, вивчення швидкості подачі і засвоєння інформації. Але, найголовніше – формування критичного мислення, щоб відрізнити фейки від дійсної інформації, запобігати спробам маніпуляції свідомістю, нав'язуванню стереотипів і, що вкрай небезпечно, спонуканню до певних дій. Необхідно також звертати увагу на ставлення до самого себе, вчити рефлексувати над власними вчинками, засобами і методами отримання нових знань. Важливо також постійно створювати і підтримувати культуру використання мережі і поведження в ній, вчити вибіркового ставлення до інформації, умінню ранжувати її та виділяти головне. У такому випадку інформаційне середовище сприятиме свободі людини, а не її підкоренню, самоствердженню, а не втраті себе.

Усвідомлення людиною власної свободи, її необхідності та відповідальності у суспільстві відбувається поступово. На певних історичних періодах свобода розуміється як протилежність соціальному і фізичному поневоленню, закріпаченню. Для більшості людей праця була не тільки засобом отримання ресурсів для виживання, а процесом поневолення. Про це яскраво висловився Карл Маркс: «Праця для робітника є чимось зовнішнім, що не належить до його суті; в тому, що він у своїй праці не затверджує себе, а заперечує, відчуває себе не щасливим, а нещасним, не розвиває вільно свою фізичну і духовну енергію, а виснажує свою фізичну природу і руйнує свої духовні сили. Тому робітник тільки поза працею відчуває себе самим собою, а в процесі праці він відчуває себе відірваним від самого себе» [5]. Ця відірваність від самого себе, отримала назву «відчуження». Саме відчуження людини від самої себе призводить до нівелювання суб'єктності, перетворення людини в об'єкт зовнішніх впливів, який позбавлений вибору і відповідальності за власне життя.

Але з розвитком суспільства, особливо, з усвідомленням значення вільного часу в житті людини, свобода починає проявлятися як вільне самовираження, незалежний вибір, що супроводжується відповідальністю, самоповагою, гордістю за отриманий результат. Такі відчуття супроводжують не тільки вільний час, а й усе життя, ставлячи свободу вибору і самовираження в ряд смисложиттєвих цінностей Людини.

Подібні зрушення у суспільстві та колективній свідомості значною мірою впливають на освіту, її зміст, значення як суспільне, так і індивідуальне. І у цьому контексті важливою є академічна свобода як право і привілей обирати заклад, викладача, курс і т.п. Саме академічна свобода і студента, і викладача є однією із цінностей європейської університетської освіти.

Через свободу вибору виникає відповідальність за себе, власне життя. Як зазначає В. Франкл, «Відповідальність інтенціонально співвідноситься з двома

речами: зі змістом, за здійснення якого ми відповідальні, і з тим, перед ким ми несемо цю відповідальність. Тому здоровий дух демократії буде виглядати однобоко, якщо розуміти його як свободу без відповідальності. Свобода, якщо її реалізація не пов'язана з відповідальністю, загрожує виродитися в просте свавілля» [9 с. 68].

Така точка зору є певною протилежністю дослідженням І. Ілліча, П. Фрейре та інших педагогів та науковців, які розглядали школу як утілення примусу, соціальний інститут, покликаний виховувати людей-гвинтиків для оптимального функціонування соціального Левіафану в інтересах правлячої еліти. Ця традиція починається із робіт основоположника анархізму Уільяма Годвіна (1756 – 1836 рр.). Уже в кінці XIX століття, як і передбачав У. Годвін, система освіти стала підпорядкованою капіталістичній системі, виробництву, для якого вистачало слухняної людини, якій відома лише певна частина операцій. У цей історичний період спостерігається домінування влади над особистістю, що підтримується тодішньою освітою.

Переосмислення таких відносин відбувається зі зміною парадигми мислення – в період постнекласики з переходом до нової парадигми мислення. У постнекласичному педагогічному дискурсі усі суб'єкти навчання (і ті, хто навчається, і ті, хто навчає) вважаються складними взаємодіючими утвореннями, зануреними у складне соціальне середовище. Саме в такому контексті освіта може розглядатися як «практика свободи», яка долає відчуженість і роз'єднаність. На думку Паоло Фрейре, «У відчужених суспільствах люди коливаються між відвертим оптимізмом і безнадійністю. Неспроможні здійснювати автономні проекти, вони шукають способів вирішення своїх проблем трансплантуванням його з інших культур. Але такі запозичені рішення, не породжені критичним аналізом середовища ані адекватно адаптовані до нього, виявляються недієвими і безнадійними» [10, с. 28].

У такому разі відчуження посилюється і його неможливо подолати владними методами, або примусом, тиском. Тільки вільне самовиявлення на рівні індивідуальної та колективної свідомості спроможне вийти на нові рівні осмислення і вирішення проблем, а це вимагає зовсім іншої освіти, іншого мислення і самоосмислення.

Саме тому в постнекласичній парадигмі освіта розуміється як «практика свободи». Такий характер освіти вимагає критичного мислення. Як підкреслює П. Фрейре, «Важливо допомогти людям (і націям) допомагати самим собі, допомагати їм з критичною свідомістю поглянути на свої проблеми, зробити людей чинниками власного одужання» [10, с. 31–32]. Тобто, сучасна освіта сприймається як людиновимірний процес вивільнення людини, в якому заперечується примус і підтримується свобода. Педагогіка свободи має прийти на зміну педагогіці примусу.

Педагогіка свободи, вміння працювати в команді відповідає мережному характеру сучасного суспільства. На думку М. Кастельса, «Навчання з

використанням Інтернету – це не лише питання технічної кваліфікації: воно змінює характер освіти, що є необхідним для роботи в Мережі, і для розвитку здібностей до навчання в умовах заснованих на Інтернеті економіки і суспільства. ... нова форма навчання орієнтована на вироблення уміння трансформувати інформацію в знання, а знання – в дію» [4].

Мережі та мережні діджиталізовані організації вимагають спільності поглядів, уміння працювати в команді, мати компліментарність намірів. В таких командах існує взаємозалежність від внеску, який кожний готовий вкласти у загальну для всіх справу.

Мережні технології, діджиталізація відкривають нові можливості для вчителів, їх самовдосконалення, особистісного та професійного зростання. Змінюється і характер навчальних закладів, вони стають відкритими, обмінюються інформаційними й інтелектуальними ресурсами.

Діджиталізація, мережні технології створюють умови для становлення критичного складнішого мислення як важливої соціально-культурної цінності. Відомий дослідник складності Е. Морен вважає, що «Необхідне поліцентричне мислення, спрямоване на універсалізм, не абстрактний, а створюючий єдність / різноманітність людської мови, поліцентричне мислення, яке підтримується культурами світу. Навчати такому мисленню – мета освіти в майбутньому, яка в планетарну еру має слугувати розумінню ідентичності та розвитку земної свідомості» [7, с. 56].

Практики свободи в сучасному світі здійснюються в умовах збільшення можливостей вибору та усвідомлення відповідальності за цей вибір. Тому важливо вміти бачити ці можливості та прораховувати наслідки їх вірогідного здійснення.

Сформувані подібні компетенції – одне з важливих завдань сучасної діджиталізованої освіти. Таким чином, критичне нелінійне мислення, а також відповідні йому форми поведінки через певний час мають позначитися на культурному стані суспільства, на здатності вільних «варіативних» особистостей до взаємопорозуміння і співпраці.

Список використаних джерел:

1. Бойко Н.Л. Дигітальна нерівність в сучасних українських реаліях / Н.Л. Бойко //Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 3 (17) К.: Інститут соціології НАН України. 2016. С.137-149.
2. Васюков И. Общение – золото и главное полезное ископаемое Интернет. – URL : <http://flogiston.ru/articles/netpsy/vasukov2>
3. Капра Ф. Паутина жизни. Новое научное понимание живых систем. – К.: София; М. ИД Гелиос, 2002. 336 с.
4. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе. – URL : <http://www.library.fa.ru/files/Kastels.pdf>
5. Маркс К., Энгельс Ф. Экономическо-философские рукописи 1844 г. Соч. 2-е изд. Т. 42. С. 41 – 174.

6. Машута В. В. Использование информационных технологий в работе с одаренными детьми // Материалы международной Интернет-конференции «Влияние новых медиа на сознание и поведение молодежи». Томск 29-30 мая. 2012. С. 61 – 65.

7. Морен Э. Образование в будущем – семь неотложных задач // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М. Прогресс-Традиция, 2007. С. 24 – 96.

8. Солдатова Г. Дорости до Интернета. Колонка редактора // Дети в информационном обществе. 2011. №13. С.3.

9. Франкл В. Человек в поисках смысла. Сборник: Пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. М.: Прогресс, 1990. 368 с.

10. Фрейре П. Формування критичної свідомості. К. : Юніверс, 2003. 76 с.

Спіцина Ангеліна

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

За сучасного стану розвитку національної економіки, а саме її трансформаційних перетворень, одне з ключових місць посідають інновації в загальній структурі економічних відносин. Такі перетворення спонукають до визначення як нових підходів щодо наукового трактування самої трансформації, так і до появи нових методів регулювання національною економікою. Ринок праці, як один з головних елементів розвитку виробничих відносин, а отже і національної економіки, також зазнає як зовнішніх, так і внутрішніх змін. Впровадження інновацій на ринку праці України дає можливість створення конкурентного середовища на ньому та якісної трансформації національної економіки.

Цифрові платформи є проривною інновацією, яка здатна докорінно змінити структуру національного ринку. З одного боку, цифрові платформи дають змогу уникнути ланцюжка посередників, пропонуючи кінцевому споживачу максимальний перелік можливостей. З іншого боку, у разі виникнення «цифрового монополізму» власники успішних платформ отримують ефективні важелі контролю за ринком (в тому числі завдяки асиметрії інформації) і можуть нав'язувати власну цінову політику.

Постановка проблеми зумовлена соціально-економічними, політичними, інноваційно-освітніми трансформаціями в житті України, її орієнтацією на інтеграцію з цивілізованою світовою спільнотою, кризовими явищами в економіці, що посилюють проблеми зайнятості в усьому світі, високої конкуренції